

küldetés fokozott igényével beoltott Abbaye írói. Leginkább még Babits vagy éppen Németh László „szigetének” rokona az övé: nem elvont példát akar adni, hanem gyakorlati igazságokat, tartalmukban éppen séggel közösségi eszményeket. A ba-

rátság olyan menedék, olyan „sziget” neki, amely nemcsak óv, vértéz és erősít, hanem a tágabb közösség hasznára is válik: eszményeket sugároz, s ennyiben a társadalomban tapasztalt ellentétek feloldásának hatékony eszköze lehet.

POMOGÁTS BÉLA

TRAGIKUS KÖLTŐI DOKUMENTUM

RADNÓTI MIKLÓS: *Bori notesz — Borska beležnica.*

Fordította: Danilo Kiš.

Narodna biblioteka, Književna omladina i SIZ kulture, Bor, 1979.

A legnagyobb magyar antifasiszta költő, Radnóti Miklós születésének 70. évfordulója alkalmából 1979. május 5-én leleplezték a költő szobrát Borban és kétynelvű kötetben adták ki utolsó verseit, amelyeket mint a Žagubica fölötti Heidenau német haláltábor lakója, valamint a tábor visszavonulása során írt élete utolsó hónapjaiban mártírhalála előtt. A legmegrendítőbb háborús lírának ez a gyűjteménye, amelynek eredeti kéziratát a tömegsírban, a halott költő ruhájában találták meg, tíz verset tartalmaz, amelyek kezdetben hosszabbak, azután — ahogyan a költő életereje mindjobban elenyészett — a vége felé mind rövidebbek. Ezek közé a versek közé tartozik a híres négy *Razglednica* (ezt a címet maga Radnóti adta szerb nyelven), amelyek a *Levél a hitveshez*, a *Hetedik*

és a *Nyolcadik ecloga*, a *Gyökér*, az *À la recherche* és az *Erőltetett menet* címűekkel tragikus költői dokumentumok a fasiszta háborúban elszenvedett emberfeletti testi és lelki kínokról. Ezeket a verseket tartalmazza a bori kiadvány magyar eredetiben és Danilo Kiš kitűnő fordításában.

Danilo Kiš átültetésének magas színvonala költői és fordítói tehetségének, valamint kiváló magyar nyelvi ismereteinek tulajdonítható, aminek eredménye a tartalom hajszálpontos átköltése és a fordított verseknek az eredetihez alkalmazkodó, művészi megformálása. Szolgáljon például az első *Razglednica* erre a figyelemre méltó tartalmi és stílusbeli hűsége, valamint Danilo Kiš korrektül átültetett, csillogóan tiszta rímeire:

„Bulgáriából vastag, vad ágyúszó gurul,
a hegygerincek dobban, majd tétováz s lehull;
torlódik ember, állat, székér és gondolat,
az út nyerítve hőköl, sörényes ég szalad.
Te állandó vagy bennem e mozgó zürzavarban,
tudatom mélyén fénylesz örökre mozdulatlan,
s némán, akár az angyal, ha pusztulást csodál,
vagy korhaadt fának odván temetkező bogár.”

1944 AUGUSZTUS 30. A HEGYEK KÖZT

„Iz Bugarske divlja topovska kanonada,
hrupi o planine, koleba se, pada;
tiskaju se ljudi, stoka, kola, misli,
put se ržuc vraća, oblaci se stišli.
Ti večno si u meni sred tog komešanja,
nepokolebljiva sjaš sred mog saznanja,
i nema, ko anđeo kad sluša ropac,
il ko u trulom stablu strvokopac.”

30. AVGUST 1944., U PLANINAMA

Ennek az átültetésnek külön érdekessége, hogy amellet, hogy a szöveg majdnem szó szerinti fordítása az eredetinek, tökéletes a művészi formája is.

A *Nyolcadik ecloga* a Költő és a Próféta dialógusa. Amit a Költő

mond, mai magyar nyelven van, amit a Próféta mond, helyenként archaikus nyelven. Ugyanezt tapasztaljuk Danilo Kiš fordításánál is, ami világosan látszik többek között a „gnev”, „gnjev” szó alkalmazásánál.

NYOLCADIK ECLOGA

(részlet)

KÖLTŐ

„üdvözlégy, agg férfiú, látom már, hogy a régi nagy haragú proféták egyike vagy, de melyik, mondd?”

PRÓFÉTA

Hogy melyik-é? Náhum vagyok, Elkós városa szült és zengtem a szót asszír Ninivé buja városa ellen, zengtem az isteni szót, a harag teli zsákja valék én!”

PESNIK

„pozdravljen budi, starino časna, već vidim da si jedan od onih drevnih, gnevnih proroka, al' koji, reci?”

PROROK

Pitaš me koji? Ja sam Naum, Elkošanin, dizao svoju sam riječ protiv bludnog asirskog grada Ninive, dizao sam božansko slovo, mijeh sam bio ispunjen gnjevom!”

Ugyanebben a versben található egy finom érdekesség is, mondhatni fordítóművészeti csemege, éspedig

abban a verssorban, amely az eredetiben így hangzik:

„S mennyi az Úrnak, mondd, ezer év? csak pille idő az!”

Danilo Kiš ezt a verssort így fordította le:

„I šta je Gospodu tisuć leta, reci? Koliko treptaj samo!”

S ez helyes fordítás. Az érdekesség, valójában csapda, a „pille” szóban rejlik, amelyet itt Radnóti költői szabadsággal úgy használt, ahogyan ez a szó egyébként sohasem használatos. A közismert „pille” szó szerb fordítása ugyanis „leptir” (pille, pillangó), ami ebben az esetben veszélyes buktatót jelentene olyan fordítók számára, akik nem ismerik eléggé a magyar költői nyelv kifejezési lehetőségeit. Mert a verssor második részének szó szerinti fordítása szerb nyelven így hangzik: „samo leptir-vreme je to”. Danilo Kiš azonban helyesen megérezte, hogy itt a költői kifejezésmód sajátos formájáról van szó, és a „pille” szót nem szótári jelentése szerint „leptir”-re fordította, hanem a „pill” szótóvet vette figyelembe, amely sok esetben megfelel a szerb „tre(p)”

szótónek, mint például: pillanat = trenutak, pillanatnyi = trenutni, pillantani = trepnuti, pilla = trepavica, pillantás = treptaj stb. Radnóti a „pille” szót itt jelzőként használta, valami nagyon rövidtartamúnak az érzékeltetésére, ami csak egy pillantás (treptaj) idejéig tart, és ezért Danilo Kiš fordítása: „Koliko treptaj samo!” pontos és a költői nyelv mély megérésének példájául szolgálhat.

Egyetlen megjegyzésünk ezzel a szép bori kiadvánnyal kapcsolatban, hogy a kötet eredeti címe, valamint a fordító Danilo Kiš és a részletes bevezetőt írt Aleksandar Tišma neve a címlapon kellene hogy legyen, és nem a többi munkatárs, valamint a sajtó és a példányszám adatainak listáján.

KENYERES KOVÁCS MARTA